

О. Г. Білорус

академік НАН України, доктор економічних наук, професор, завідувач відділення глобальної економіки і міжнародних фінансів НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, o.bilorus@gmail

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

В. І. Власов

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН, Київ, Україна, vlasovvi@ukr.net

АЗІЙСЬКА ФІНАНСОВО-ТОРГОВЕЛЬНА ЕКСПАНСІЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕРЕЖЕВИЙ ГЛОБАЛІЗМ ІЗ ЯПОНСЬКО-КИТАЙСЬКОЮ СПЕЦИФІКОЮ

Анотація. У статті розглянуто проблеми утворення регіональних об'єднань країн на прикладі Азійського континенту з оцінкою еволюції поняття "інтеграція" від початкового його тлумачення як комбінації в одне ціле окремих частин до сучасного – як поєднання економік країн із проведенням загальної економічної політики, що забезпечує зрощення їхніх господарських комплексів із формуванням регіональної міжгосподарської системи. Окреслено фактори інтенсивності розвитку глобальної й глобально-регіональної економічної інтеграції, а також ті, що сприяють досягненню ефективності міжнародної регіональної економічної інтеграції з виокремленням у історичному аспекті кількох етапів інтеграційних процесів. Описано поступ торгівлі товарами країн Азії з визначенням потоків до і з розвинутих країн, тих, що розвиваються, транзитивних країн та в межах Азійського континенту з аналізом змін частки експорту й імпорту по цих групах країн. Підкреслено, що саме зростання азійської континентальної економіки значною мірою зумовило стрімке збільшення обсягів міжнародної торгівлі товарами. Проаналізовано розбудову економіки й торгівлі двох потужних торговельно-економічних угруповань – АСЕАН і АПТА, а також зміни торговельного балансу та величини інвестицій.

Ключові слова: регіональна інтеграція, міжнародна торгівля, експорт, імпорт, розвинуті країни, Азійський континент, торговельні об'єднання, торговельний баланс.

Рис. 1. Табл. 9. Літ. 11.

Oleh Bilorus

Dr. Sc. (Economics), Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, o.bilorus@gmail

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

Volodymyr Vlasov

Dr. Sc. (Economics), Professor, National Scientific Agricultural Library of the NAAS, Kyiv, Ukraine, vlasovvi@ukr.net

ASIATIC FINANCIAL AND TRADE EXPANSION AND ASIAN NETWORK GLOBALISM WITH JAPANESE-CHINESE SPECIFICITY

Abstract. The article deals with the problems of creating regional associations of countries on the example of the Asian continent with an assessment of the evolution of the concept of 'integration' from primary as a combination of separate parts into a single whole to modern as a combination of countries with a single economic policy, which ensures the fusion of economic complexes with the formation of a regional economic system. The authors outline the factors that ensure the intensity of development of global

© Білорус О. Г., Власов В. І., 2019

and regional integration are described, as well as the actors contributing to the achievement of the efficiency of international regional economic integration with the distinguishing in the historical aspect of several stages of integration processes. It is stressed that the development of the Asian continental economy was largely due to the rapid increase in the volume of international trade in goods. The development of the economy and trade of two powerful trade and economic associations – ASEAN and APTA, as well as changes in the trade balance and investment volumes are analyzed. The research shows that an increase in GDP in each country and in associations as a whole suggests that the ASEAN GDP has grown by 274 %, in APTA, where the main engines are China and India, – by 652 %. It is noted that the export of goods for 1995-2014 in ASEAN grew fourfold, in Asian countries it increased twelve-fold, thus proving the giant growth of Asian regional economies. At the same time, the share of ASEAN in world exports has increased, but in terms of imports, on the contrary, has decreased. Another trends are observed in APTA: the flow of exports to developing countries has increased most (13 times) with a tenfold growth for association, imports have increased most of all from transitive countries (21 times) and from Asian countries (15 times).

Keywords: regional integration, international trade, export, import, developed countries, the Asian continent, trade associations, trade balance.

JEL classification: F02, F15, F21, F63, O53.

О. Г. Белорус

академик НАН Украины, доктор экономических наук, профессор, заведующий отделением глобальной экономики и международных финансов НИФИ ГУНУ “Академия финансового управления”, Киев, Украина

В. И. Власов

доктор экономических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной научной сельскохозяйственной библиотеки НААН, Киев, Украина

АЗИАТСКАЯ ФИНАНСОВО-ТОРГОВАЯ ЭКСПАНСИЯ И ФИНАНСОВЫЙ СЕТЕВОЙ ГЛОБАЛИЗМ С ЯПОНСКО-КИТАЙСКОЙ СПЕЦИФИКОЙ

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы образования региональных объединений стран на примере Азиатского континента с оценкой эволюции понятия “интеграция” от первоначального его толкования как комбинации отдельных частей в одно целое до современного – как объединения экономик стран с проведением общей экономической политики, что обеспечивает сращивание их хозяйственных комплексов с формированием региональной межхозяйственной системы. Обозначены факторы интенсивности развития глобальной и глобально-региональной интеграции, а также способствующие достижению эффективности международной региональной экономической интеграции с выделением в историческом аспекте нескольких этапов интеграционных процессов. Описано продвижение торговли товарами стран Азии с определением потоков в и из развитых, развивающихся и транзитных стран и в пределах Азиатского континента с анализом изменений доли экспорта и импорта по этим группам стран. Подчеркнуто, что именно возрастание азиатской континентальной экономики во многом обусловило стремительное увеличение объемов международной торговли товарами. Проанализированы развитие экономики и торговли двух мощных торгово-экономических группировок – АСЕАН и АПТА, а также изменения торгового баланса и величины инвестиций.

Ключевые слова: региональная интеграция, международная торговля, экспорт, импорт, развитые страны, Азиатский континент, торговые объединения, торговый баланс.

Одним із побічних ефектів глобалізації економіки є процес утворення регіональних конгломерацій країн. Останній, з одного боку, нагадує локалізацію, що супроводжується збереженням регіональних відмінностей та їх посиленням при перетворенні глобальності на транслокальність, а з другого – є насамперед захистом національних економік від агресивного глобалізму ТНК, МНК і країн-глобалізаторів. Особливо важливою глобально-регіональною конгломерацією є Південно-Східна Азія – двигун азійського глобалізму.

Саме поняття “інтеграція” вперше було визначено в Оксфордському словнику англійської мови як комбінація й об’єднання в одне ціле окремих частин, або елементів [1], а згодом сформувався його розуміння як поєднання економік країн із підписанням відповідних угод щодо проведення єдиної економічної політики в усіх її сферах, котрі забезпечуватимуть зрощування їхніх господарських комплексів із формуванням регіональної міжнародної господарської системи [2; 3].

Інтенсивний розвиток глобальної та глобально-регіональної економічної інтеграції спричинений економічним поступом країн, їх груп і регіонів світу в умовах нерівномірного розподілу ресурсів; закономірностями науково-технічного прогресу; тенденціями демографічного розвитку; наявністю та необхідністю розв’язання глобальних проблем (енергетичної, продовольчої, економічної, використання світового океану й космосу, економічного зростання та збільшення народонаселення, економічної безпеки, роззброєння); різким скороченням відстаней завдяки небаченому розвитку транспортно-комунікаційних мереж; ринковою уніфікацією й конвергенцією економічного розвитку; формуванням специфічних виробничих ланцюгів і мереж [4, с. 239].

Оскільки на рівні національних економік інтеграція відбувається на основі створення економічних об’єднань країн, що передбачає узгодження їхніх національних політик, вона є явищем економічного регіоналізму, котрий має дворівневу структуру інтеграційного процесу [4, с. 240], а ефективність міжнародної регіональної економічної інтеграції досягається за рахунок: 1) усунення дискримінації та бар’єрів між країнами – учасницями інтеграційних угруповань у русі товарів і послуг, капіталу, робочої сили й підприємництва; 2) стандартизації та уніфікації виробничо-комерційної сфери; 3) динамічного ефекту завдяки розширенню ринків і економії на масштабах виробництва; 4) забезпечення достатнього рівня конкуренції [4, с. 243, 244].

Отже, фактично регіональна економічна інтеграція поряд із національною економікою й транснаціоналізацією є ще одним детермінантом сучасного світового економічного розвитку [4, с. 245]. Більше того, оцінка інтеграційних процесів у історичному контексті дала можливість виокремити такі етапи: від тріад світової економіки 1970–1980-х років (США, Японія, ЄС), на стадіях локальної й системної інтернаціоналізації (НАФТА, Японія, ЄС), на стадії полісистемної інтернаціоналізації (НАФТА, АТЕС, ЄС), до окреслення контурів континентальної та міжконтинентальної економічної інтегра-

ції (американський, азійсько-тихоокеанський, європейський континентальні ринки), а логічним результатом розвитку інтернаціоналізації стане, на нашу думку, глобальна (світова) економічна інтеграція конвергентно-мережевого характеру [4, с. 247–249]. Наразі на глобалізованому ринку, що функціонує переважно на засадах СОТ, яка поєднує понад 160 країн світу, паралельно існує близько 40 континентальних (в Африці – 12, Азії – 11, Америці – 7, Європі – 6) і низка міжконтинентальних торговельно-економічних об'єднань (БРІКС, Група одинадцяти, ОЕСР, Велика сімка).

На тлі поширення інтеграційних процесів у всьому світі чималий інтерес становить глобалізація країн Азійського континенту, де розташовані країни, котрі є чи були лідерами глобального співрозвитку, – Японія, Китай, Індія, Південна Корея, Малайзія, Саудівська Аравія, Пакистан та ін. Наслідком розвитку зазначених процесів, що розпочалися з двосторонніх торговельних угод між країнами, стало створення на Азійському континенті кількох регіональних торгово-економічних об'єднань. При цьому об'єднання здебільшого азійських країн спрямували свою діяльність через Тихий океан, включивши у сферу свого впливу країни Північної й Південної Америки, та через Росію, яка за географічним положенням розташована в Євразії, до Європи. Основні угруповання Азійського континенту наведено на рисунку.

Загалом країни Азії відіграють дедалі більшу роль у глобальній економіці, нарощуючи свій торговельно-економічний потенціал. Так, згідно з на-

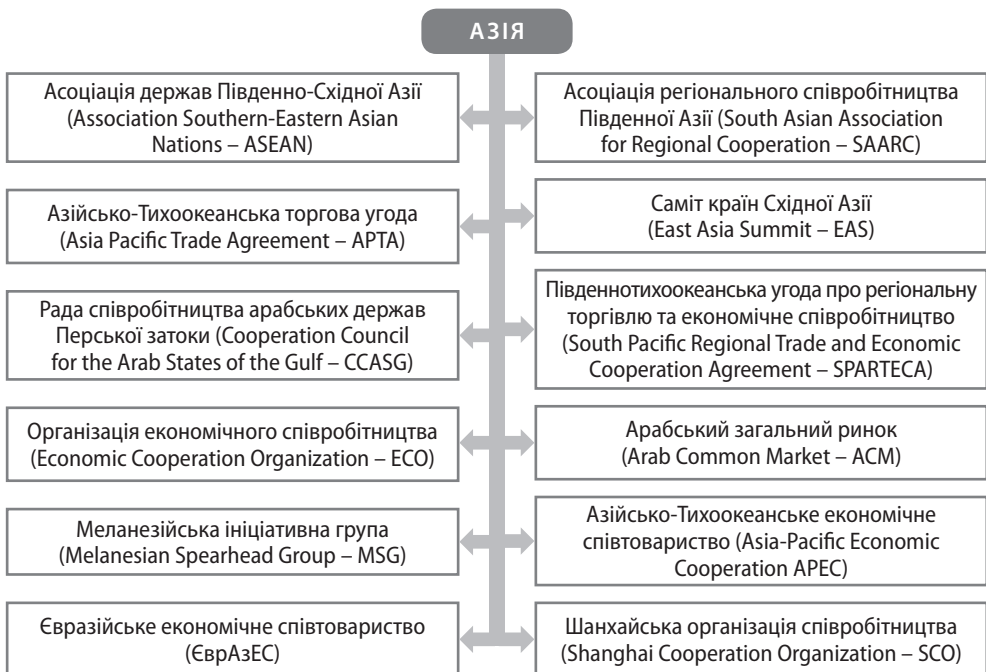

Рис унок. Торговельно-економічні об'єднання Азійського континенту

Побудовано авторами.

шими підрахунками за даними [5], сумарний ВВП країн Азії за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у 2014 р. становив 48 152 млрд дол. США, або 44,6 % аналогічного світового показника, що стало явно неочікуваним результатом розвитку. У свою чергу, співробітники Інституту економіки і права Івана Кушніра, аналізуючи економічний розвиток країн Азії, зазначили, що ВВП цих країн у поточних цінах за період 1995–2014 рр. збільшився з 9192,9 до 26 984,2 млрд дол., або у 2,9 раза, сягнувши 34,2 % світового показника проти 29,6 % у 1970 р. [6].

Зростання азійської континентальної економіки зумовило стрімке підвищення обсягів міжнародної торгівлі товарами (табл. 1).

Отже, в цілому по Азії зафіксовано перевищення експорту над імпортом, що спричинило додатний торговельний баланс, який у 1995 р. становив 521,2 млрд, а в 2014 р. – 454,5 млрд дол. США за значно більшого зростання обсягів імпорту – 474,7 % проти 373,6 % величини експорту. Зауважимо, що темпи зростання обсягів торгівлі Азійського континенту перевищили відповідні світові показники за експортом (+44,7 в. п.) та за імпортом (+109,4 в. п.). За загальної тенденції збільшення торгівлі з групами країн, різних за рівнем економічного розвитку, є декілька особливостей: 1) зменшення частки як експорту, так і імпорту Азії при торгівлі з розвинутими країнами з 39,1 до 35,7 % (–3,4 в. п.) та з 52,9 до 33,3 % (–19,6 в. п.) відповідно; 2) зростання обсягів торгівлі з країнами, що розвиваються, за експортом на 537,5 %, за імпортом на 606,5 %, а частки відповідно з 36,3 до 63,1 % (+26,8 в. п.); 3) зниження частки Азії в експорті товарів на понад 320 млрд дол. до транзитивних країн за зростання імпорту на більш ніж 150 млрд дол. зі скороченням частки з 24,8 до 2,2 % (–22,6 в. п.) та з 4,4 до 3,1 % (–1,3 в. п.) відповідно.

Для стимулювання економічного зростання країн континенту у сфері транспорту, комунікацій, енергетики, сільського господарства, видобутку

Таблиця 1. Розвиток торгівлі товарами країнами Азії

Група країн	Рік	Експорт		2014 до 1995, %	Імпорт		2014 до 1995, %
		млрд дол. США	%		млрд дол. США	%	
Азія, загалом	1995	1 998,2	100,0	373,6	1 477,0	100,0	474,7
	2014	7 465,7	100,0		7 011,2	100,0	
У розвинуті країни	1995	782,3	39,1	341,6	782,0	52,9	299,3
	2014	2 672,6	35,7		2 340,4	33,3	
В країни, що розвиваються	1995	725,1	36,3	637,5	629,9	42,6	706,5
	2014	4 622,4	61,9		4 449,8	63,1	
У межах країн Азії	1995	517,1	25,9	765,8	575,3	38,9	680,6
	2014	3 960,1	53,0		3 915,7	55,8	
В транзитивні країни	1995	490,8	24,5	34,8	65,1	4,4	339,5
	2014	170,7	2,3		221,0	3,1	
Світ	1995	5 166,6	100,0	328,9	5 199,1	100,0	365,3
	2014	16 995,6	100,0		18 996,5	100,0	

Розраховано за: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

природних ресурсів, фінансів, соціальної інфраструктури з 1965 р. успішно діє Азійський банк розвитку (Asian Development Bank, *далі* – АБР), що є між-державним банком 64 країн, найбільшими акціонерами серед яких є Японія, котра володіє 15,734 % акцій, США – 15,734, Китай – 6,496, Індія – 6,383, Австралія – 6,456, Індонезія – 5,490, Канада – 5,274 % [7]. Особливістю діяльності АБР є те, що він не фінансує конкретні проекти й сектори економіки певної країни, зосереджуючись на фінансуванні розвитку країни загалом і водночас кредитуючи декілька регіональних проектів, таких як Субрегіон Великий Меконг; Південно-Азіатське субрегіональне економічне співробітництво; Трикутник зростання “Індонезія–Малайзія–Таїланд”; Сфера зростання східної частини АСЕАН “Бруней–Індонезія–Малайзія–Філіппіни”; Центральнo-Азіатське регіональне економічне співробітництво – Афганістан, Азербайджан, Китай, Казахстан, Киргизстан, Монголія, Таджикистан і Узбекистан за участю Європейського банку реконструкції та розвитку, Міжнародного валютного фонду, Ісламського банку розвитку, Програми розвитку ООН та Світового банку [8].

Для подальшого аналізу нами взято два найпотужніших об’єднання – Асоціацію держав Південно-Східної Азії (*далі* – АСЕАН) і Азійсько-Тихоокеанську торгову угоду (*далі* – АПТА). АСЕАН створена в 1967 р. Сінгапуром, Малайзією, Таїландом, Індонезією й Філіппінами, згодом до неї приєднався Бруней (1984 р.), В’єтнам (1995 р.), Лаос і М’янма (1997 р.), а також Камбоджа (1999 р.). Через 10 років після її створення була сформована зона преференційної торгівлі на 20 товарів. У 1978 р. вона розширилася до 70-и, а після 1989 р. рівень преференції був підвищений до 50 %, на 12 700 товарних позицій. Надалі члени АСЕАН перейшли до тактики створення зон вільної торгівлі та трикутників економічного зростання. Перший під назвою “Південний трикутник” сформували Сінгапур, Малайзія та Індонезія. На Сінгапурському саміті АСЕАН 1992 р. країни прийняли рішення про створення зони вільної торгівлі АФТА [9]. У 2012 р. АСЕАН підписала угоду щодо вільної торгівлі з Новою Зеландією й Австралією, а в 2013 р. із цими країнами та Китаєм, Індією, Японією й Південною Кореєю розпочалися переговори щодо створення Всеохоплюючого регіонального економічного партнерства [10].

Країни – члени АСЕАН, населення яких разом перевищує 600 млн осіб, стрімко розвивають свою нову глобалізовану економіку, про що свідчать дані табл. 2. Отже, при зростанні ПКС у світі майже вдвічі ПКС країн АСЕАН збільшився більш ніж утричі, сягнувши у 2016 р. 6,11 % світових обсягів проти 5,26 % у 1995 р. (+0,85 в. п.). При цьому найбільше ПКС збільшився у М’янмі – на 667,6 % та Камбоджі – на 586 %.

Усі країни АСЕАН без винятку значно збільшили обсяги експорту й імпорту товарів, відповідно на 948,5 і 881,9 млрд дол. США, або на 306,4 та 248,8 % (табл. 3, 4). При цьому, якщо експорт у розвинуті країни зріс на 286 млрд дол., то в ті, що розвиваються, – на 684,3 млрд дол. Це призвело до зниження частки експорту в розвинуті країни з 51 % у 1995 р. до 34,7 % у

Таблиця 2. Зміни ВВП (ПКС) у країнах АСЕАН

Країна	1995, млрд дол. США	2016, млрд дол. США	2016 до 1995, %
Бруней	18,7	32,5	173,8
Індонезія	849,7	3032,1	368,6
Малайзія	219,1	863,3	394,0
Сінгапур	115,4	492,6	426,8
Таїланд	406,9	1164,9	286,3
Філіппіни	201,6	805,2	399,4
В'єтнам	105,0	595,5	567,1
Лаос*	6,7	40,9	610,4
М'янма	39,7	304,7	767,5
Камбоджа	8,6	59,0	686,0
Разом, млрд дол. США	1971,4	7390,7	374,0
Світ, млрд дол. США	37 439,0	120 848,0	322,8
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	5,26	6,11	+0,85

* Дані за 1997 р.

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2016. 264 p.

Таблиця 3. Експорт товарів країнами АСЕАН, млрд дол. США

Країна	Рік	Разом	У розвинуті країни	У країни, що розвиваються	У країни Азії	У транзитивні країни
Бруней	1995	2 379	1 384,6	994,4	985,1	–
	2014	10 509	5 548,7	4 960,2	4 939,2	21,1
Індонезія	1995	45 433	27 078,0	18 082,3	16 764,8	272,7
	2014	178 036	63 196,9	111 254,4	101 220,7	3 584,7
Малайзія	1995	73 778	37 331,7	36 298,7	34 306,7	147,6
	2014	234 135	80 542,4	152 421,4	14 885,8	1 171,2
Сінгапур	1995	118 263	51 562,7	65 299,4	61 969,8	1 400,9
	2014	409 769	95 885,9	313 063,5	284 379,7	819,6
Таїланд	1995	56 439	31 097,8	24 212,3	22 124,1	1 128,9
	2014	227 573	84 429,6	141 095,2	24 710,0	2 046,2
Філіппіни	1995	17 477	12 531,0	4 928,5	4 663,8	17,5
	2014	61 810	31 275,8	30 472,3	28 989,9	61,9
В'єтнам	1995	5 449	2 435,7	2 615,5	2 539,2	397,8
	2014	150 475	79 902,2	68 014,7	63 199,5	2 558,1
Лаос	1995	311	179,7	130,9	126,9	0,4
	2014	2 650	336,5	2 310,8	2 308,1	2,7
М'янма	1995	860	171,1	679,4	668,2	9,5
	2014	11 031	683,9	10 325,0	10 291,9	22,1
Камбоджа	1995	855	159,0	672,0	642,8	24,0
	2014	10 800	8164,8	2 505,6	2 332,8	129,6
Разом	1995	321 244	163 931,3	151 931,4	66 186,0	5 381,3
	2014	1 296 788	449 966,7	836 276,3	825 731,3	10 545,0
Співвідношення 2014 до 1995, %		403,7	274,5	550,4	1247,6	195,9
Світ	1995	5 168 919				
	2014	19 703 732				
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	1995	6,21				
	2014	6,58				

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

Таблиця 4. Імпорт товарів країнами АСЕАН, млрд дол. США

Країна	Рік	Разом	Із розвинутих країн	Із країн, що розвиваються	Із країн Азії	Із транзитивних країн
Бруней	1995	2078	839,5	1178,2	1176,1	60,3
	2014	3599	996,9	2587,7	2569,7	14,4
Індонезія	1995	40 465	25 088,3	15 174,4	13 960,4	202,3
	2014	178 179	43 832,0	130 783,4	121 339,9	3563,6
Малайзія	1995	77 046	50 156,9	26 657,9	25 271,1	231,2
	2014	208 223	64 968,7	139 508,4	1700,6	3745,9
Сінгапур	1995	124 503	66 858,1	57 271,4	54 158,8,0	73,5
	2014	366 247	115 001,5	242 821,7	228 171,9	8423,8
Таїланд	1995	70 781	45 229,0	23 428,5	24 375,8	2123,4
	2014	227 932	81 827,6	140 861,9	131 288,8	5242,5
Філіппіни	1995	28 487	16 380,0	11 214,7	10 825,0	892,3
	2014	67 719	21 466,5	45 168,6	44 017,3	1083,0
В'єтнам	1995	8155	2373,1	5194,7	5178,4	2723,2
	2014	149 261	25 075,8	122 991,0	119 259,5	1194,2
Лаос	1995	585	110,7	477,1	477,1	21,4
	2014	5650	89,8	5226,2	5226,2	334,0
М'янма	1995	1348	194,1	1136,4	1136,4	17,5
	2014	16 226	1298,0	14 749,7	14 733,2	178,3
Камбоджа	1995	1187	17,8	1007,7	2006,6	161,5
	2014	13 500	93,1	12 555,0	12 514,5	851,9
Разом	1995	354 635	209 247,5	142 741,0	138 565,7	2646,5
	2014	1 236 536	355 488,3	857 352,6	680 821,6	23 695,1
Співвідношення 2014 до 1995, %	–	348,7	169,9	600,6	491,3	895,3
Світ	1995	5 225 561				
	2014	18 987 411				
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	1995	6,79				
	2014	4,93				

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

2014 р. (–16,3 в. п.), тимчасом у країни, що розвиваються, він відповідно зріс із 47,3 до 64,5 % (+17,2 в. п.). Разом із тим слід зазначити: якщо в 1995 р. експорт товарів країн АСЕАН становив 20,6 % в межах Азійського континенту, то в 2014 р. він збільшився до 63,7 %. На нашу думку, це зовсім не означає, що вони скорочують свої торговельні зв'язки з розвинутими країнами, а навпаки, є підтвердженням економічного зростання країн континенту, котре дало їм можливість істотно збільшити імпорт товарів і таким чином розширити такі зв'язки в його межах, підвищивши експорт за 1995–2014 рр. у країни континенту в 12,4 раза, а імпорт із них – у 11 разів.

Подібні зміни обсягів ВВП (ПКС) і торгівлі відбулися й у другому потужному об'єднанні країн континенту – АПТА (табл. 5–7). Вона пройшла шлях від Бангкокської угоди, підписаної в 1975 р. щодо преференціальних угод з лібералізації торгівлі, до підтримки економічного розвитку та кооперації при запровадженні взаємовигідної лібералізації торгівлі вже в межах угру-

Таблиця 5. Зміни ВВП (ПКС) у країнах АПТА

Країна	1995, млрд дол. США	2016, млрд дол. США	2016 до 1995, %
Бангладеш	128,2	628,4	490,2
Лаос*	6,7	40,8	608,9
Південна Корея	544,7	1934,0	355,0
Шрі-Ланка	56,0	260,6	464,3
Індія	1321,3	8262,4	625,3
Китай	2254,6	21 291,8	944,4
Разом	4311,5	32 417,2	751,9
Світ	37 439,0	120 848,0	322,8
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	1,15	2,68	+1,53

* Дані за 1997 р.

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2016. 264 p.

Таблиця 6. Експорт товарів країнами АПТА, млрд дол. США

Країна	Рік	Разом	У розвинуті країни	У країни, що розвиваються	У країни Азії	У транзитивні країни
Бангладеш	1995	3 407	2 817,0	562,1	449,7	–
	2014	30 349	24 864,7	4 809,6	4 023,1	–
Лаос	1995	311	179,7	133,9	126,9	6,7
	2014	2 650	336,5	2 310,8	2 308,1	40,8
Південна Корея	1995	125 056	64 278,8	58 651,3	48 396,7	544,7
	2014	573 050	177 072,4	381 078,2	323 200,2	1 934,0
Шрі-Ланка	1995	3 798	2 867,5	588,7	455,7	56,3
	2014	11 295	7138,4	3 557,9	3 027,0	260,6
Індія	1995	31 699	17 941,1	12 140,7	10 143,4	1 426,3
	2014	317 545	110 505,6	200 688,4	150 516,3	8 662,4
Китай	1995	148 779	77 811,4	68 884,7	63 379,8	2 254,6
	2014	2 342 343	1 004 865,1	1 250 811,1	1 007 637,5	21 291,8
Разом	1995	313 050	165 895,5	140 961,4	122 952,2	6 193,1
	2014	3 277 862	1 324 722,7	1 843 256,0	1 158 153,8	109 253,3
Співвідношення 2014 до 1995, %	–	1047,0	798,5	1307,6	941,9	1764,1
Світ	1995	5 168 919				
	2014	19 003 732				
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	1995	6,05				
	2014	17,24				

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p., UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

повання з приєднанням у 2002 р. до країн-засновниць Китаю [10]. Таким чином, ВВП (ПКС) країн об'єднання, основу котрого утворюють дві найбільші у світі за чисельністю населення країни – Китай та Індія, зріс у 7,5 раза проти трикратного у світі з безперечним лідерством Китаю, де ВВП (ПКС) збільшився в понад 9 разів і багатократно перевищив показники всіх без винятку країн угруповання.

Таблиця 7. Імпорт товарів країнами АПТА, млрд дол. США

Країна	Рік	Разом	Із розвинутих країн	Із країн, що розвиваються	Із країн Азії	Із транзитивних країн
Бангладеш	1995	6 694	1 867,6	4 739,3	4 545,2	87,1
	2014	42 268	6 277,9	34 575,2	32 165,9	1 414,9
Лаос	1995	589	110,7	477,1	477,1	1,2
	2014	5 650	389,8	5 226,2	5 226,2	34,0
Південна Корея	1995	135 113	91 876,8	39 993,4	33 372,9	3 242,8
	2014	525 557	195 507,2	312 706,4	282 224,1	17 343,4
Шрі-Ланка	1995	5 185	1 975,5	2 893,2	2 748,0	316,3
	2014	19 244	4 041,2	14 914,1	14 625,4	288,7
Індія	1995	36 592	21 077,0	14 234,3	11 636,2	1 280,7
	2014	459 369	115 761,0	333 961,2	260 921,6	9 646,8
Китай	1995	132 083	73 834,4	51 116,1	46 623,3	7 132,5
	2014	1 958 021	746 606,0	1 141 526,2	890 731,6	69 888,8
Разом	1995	316 256	190 742,0	113 453,4	99 402,7	9 060,6
	2014	3 010 109	1 068 583,1	1 546 366,6	1 485 894,8	395 159,3
Співвідношення 2014 до 1995, %	–	951,8	560,2	1 363,0	1 494,8	2 153,9
Світ	1995	5 225 561				
	2014	18 987 411				
Частка країн АСЕАН від країн світу, %	1995	6,05				
	2014	15,85				

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2002. 439 p.; UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

Стосовно торгівлі слід зазначити, що загалом країни угруповання збільшили обсяги експорту в 10,5 раза проти 12,9 раза в розвинуті країни та в 9,4 раза в межах континенту, а імпорту – відповідно в 9,5, 8 і 14,9 раза. При цьому найактивніше на глобальних ринках працює Китай, який у цілому наростив експорт у 15,7 раза, в розвинуті країни в 12,9 і в межах континенту в 15,9 раза, а імпорту – відповідно в 14,8, 10,1 та 19,1 раза.

Активізація держав Азії на глобальних ринках спричинила значні зміни показників торговельного балансу окремих країн і угруповань, а отже, й континенту загалом (табл. 8). Якщо розвинуті країни помітно збільшили від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, то ті, що розвиваються, навпаки, – додатне співвідношення експорту та імпорту. При цьому торговельний баланс країн, що розвиваються, Азійського континенту за 2012–2014 рр. перевищив цей показник по всіх таких країнах на понад 140 млрд дол. США. Тобто фактично всі інші країни, що розвиваються (Африка й Латинська Америка), мали понад 140 млрд дол. від'ємного торговельного сальдо за додатного його значення у 1989–1991 рр. Варто також звернути увагу на зміну від'ємного сальдо в обох угрупованнях на додатне, що було забезпечено завдяки розвитку експорту Малайзією й Філіппінами в АСЕАН та Китаєм і Південною Кореєю в АПТА. Водночас відчутно зросло від'ємне сальдо в Індії – з –4,3 до –161,6 млрд дол. США.

Таблиця 8. Торговельний баланс країн, що розвиваються, Азійського континенту, млрд дол. США

Світ, групи країн	1989–1991	1999–2001	2012–2014	2012–2014 до 1989–1991
Світ загалом	-115 125	-184 743	-34 482	+80 643
Країни, що розвиваються, разом	15 557	104 763	449 046	+433 489
Розвинуті країни	-121 724	-333 090	-737 060	+615 336
Країни Азії, що розвиваються	496	128 222	578 692	+578 196
АСЕАН	-14 065	29 120	58 499	+72 564
АПТА	-8 732	27 084	149 677	+158 409

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2015. 398 p.

Зростанню обсягів торгівлі, на нашу думку, великою мірою сприяли прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Дані табл. 9 свідчать про надзвичайну привабливість країн Азійського континенту для інвесторів. Якщо обсяг ПІІ у світі в цілому за період, який аналізується, зріс майже в 6 разів, то в ці країни – в понад 20 разів, завдяки чому їхня частка збільшилася до 37,9 % (+26,7 в. п.). При цьому обсяг ПІІ за аналізований період у розвинуті країни зріс на 327,6 млрд дол. США, а в країни Азійського континенту – на 442,4 млрд дол., що призвело до зниження частки перших у світовому показнику з 83,1 до 40,6 % (-42,5 в. п.). Така привабливість зумовлена, по-перше, можливістю постачати на глобальний ринок конкурентоспроможну продукцію, котра водночас має низьку собівартість за рахунок набагато меншої заробітної плати працівників. Наприклад, у 2018 р. у Малайзії вона становила 292 дол., в Індії – 500, у Китаї – 888 дол. США на місяць (для порівняння: в розвинутих країнах місячна зарплата дорівнює від 1982 дол. у Австрії до 6426 дол. США у Швейцарії) [11]. По-друге, інвестиційна привабливість азійських країн пов'язана з модернізацією виробництва та зростанням технологічних потужностей на національних підприємствах і, тим більше, на тих, на які прийшли інвестори, запроваджуючи нові технології й системи управління;

Таблиця 9. Прямі іноземні інвестиції в країни Азії, млн дол. США

Світ, група країн	Ввезення		2014 до 1990, %	Вивезення		2014 до 1990, %
	1995	2014		1995	2014	
Світ загалом	204 896	1 228 283	599,4	243 887	1 354 337	555,3
Країни Азії, що розвиваються	22 908	465 285	2 031,1	11 080	431 591	3657,5
До світу, %	11,2	37,9	+26,7	4,5	31,8	+27,3
АСЕАН, разом	12 821	126 733	988,4	2 348	72 356	3 081,6
До країн Азії, що розвиваються, %	55,9	27,2	-28,7	21,2	16,7	-4,5
До світу, %	6,2	10,3	+21,0	0,9	1,7	+0,8
АПТА	4 822	173 000	587,8	1 972	156 523	7 941,3
До країн Азії, що розвиваються, %	21,0	39,7	+ 18,7	17,8	36,2	18,4
До світу, %	2,3	14,1	+11,8	0,8	11,5	+10,7
Розвинуті країни, разом	170 213	498 784	293,0	230 767	823 117	356,7
До світу, %	83,1	40,6	-42,5	94,6	67,0	-27,7

Джерело: UNCTAD Handbook of Statistics. New York ; Geneva, 2016. 264 p.

по-третє, збільшенням капіталовкладень у розвиток науки та техніки в цих країнах; по-четверте, стрімким розширенням діяльності бізнесменів азійських країн на глобальних ринках, про що свідчить аналіз змін обсягів торгівлі за 1995–2014 рр.

Слід звернути увагу й на значну різницю за підсумками 2014 р. у відпливі інвестицій: 823,1 млрд дол. США з розвинутих країн проти 431,6 млрд дол. із країн Азійського континенту. При цьому левову частку ПІІ до останніх як у 1995 р. (76,9 %), так і в 2014 р. (63,9 %) отримали АСЕАН та АПТА, що спричинило зростання їхньої загальної частки у світових обсягах з 8,5 до 24,4 %.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків:

- Глобалізаційні процеси на Азійському континенті базуються на принципах відкритого регіоналізму й вільної торгівлі із застосуванням як багатосторонніх, так і двосторонніх угод.
- Стрімкий розвиток національних економік сприяв істотному зростанню обсягів експорту й імпорту на глобальному ринку.
- Посилення активності азійських країн, що розвиваються, на глобальному експортному ринку зумовило понад тисячократне збільшення додатного торговельного балансу континенту за одночасного шестикратного його погіршення в розвинутих країнах.
- Країни Азії є дуже привабливими для іноземних інвесторів, що додатково стимулює їх економічний розвиток та посилення присутності на глобальному ринку.
- Азійська фінансово-торговельна експансія виступає локомотивом створення й розвитку системи азійського мережевого глобалізму. Японське (до 1991 р.), а потім китайське лідерство було й, на наше переконання, залишиться у ХХІ ст. головним чинником формування системи азійського торгово-фінансового глобалізму з китайською специфікою.

Список використаних джерел

1. The Oxford English Dictionary. Oxford : Clarendon Press, 1970. 758 p.
2. The New Encyclopedia Britannica / J. A. N. Murray et al. London : Helen Hemingway Beniton Publisher, 1974. 1002 p.
3. Гальчинський А. С., Єщенко П. С. Економічна теорія : підручник. Київ : Вища шк., 2007. 503 с.
4. Глобальні трансформації і стратегії розвитку : монографія / за ред. О. Г. Білоруса. Київ : ІСУМВ НАН України, 1998. 416 с.
5. ВВП стран мира. URL: <http://www.statdata.ru/>.
6. ВВП Азии / Ин-т экономики и права Ивана Кушника. URL: <http://be5.biz/macroeconomica/gdp.Asia/>.
7. Азиатский банк развития (АБР). URL: <http://www.krugosvet.ru/enc/>.
8. Интеграционные процессы в Азиатско-Тихоокеанском регионе: особенности, проблемы, тенденции. URL: http://revobetim.allbest.ru/international/001330662_0.html.
9. Асоціація південно-східних азійських націй. URL: http://otherreferats.elbestinternational/00024551_0.html.
10. Asia-Pacific Trade Agreement / Wikipedia. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/>.
11. Средняя зарплата в мире: таблица по странам за 2018 год. URL: <https://bcb/srednyaya-zarplaty-v-mire.htm>.

References

1. The Oxford English Dictionary. (1970). Oxford: Clarendon Press.
2. Murray, J. A. N. et al. (1974). *The New Encyclopedia Britannica*. London: Helen Hemingway Beniton Publisher.
3. Halchynskiy, A. C., Yeshchenko, P. C. (2007). *Economic theory*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
4. Bilorus, O. H. (Ed.). (1998). *Global transformations and development strategies*. Kyiv: ISUMV NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. World GDP. (n. d.). *www.statdata.ru*. Retrieved from <http://www.statdata.ru/> [in Russian].
6. Ivan Kushnir Institute of Economics and Law. (n. d.). *Asia GDP*. Retrieved from <http://be5.biz/macroeconomica/gdp.Asia/> [in Russian].
7. Asian Development Bank (ADB). (n. d.). *Encyclopedia Krugosvet*. Retrieved from <http://www.krugosvet.ru/enc/> [in Russian].
8. Integration processes in the Asia-Pacific region: features, problems, trends. (n. d.). *allbest*. Retrieved from http://revobetim.allbest.ru/international/001330662_0.html [in Russian].
9. The Association of Southeast Asian Nations. (n. d.). *allbest*. Retrieved from http://otherreferats.allbest.ru/international/00024551_O.html [in Russian].
10. Asia-Pacific Trade Agreement. (n. d.). *Wikipedia*. Retrieved from <http://en.wikipedia.org/wiki/>.
11. Average salary in the world: a table by country for 2018. (n. d.). *bcb.su*. Retrieved from <https://bcb.su/srednyaya-zarplaty-v-mire.htm> [in Russian].